

FoU i urolige tider

Store utfordringer trenger forskning

Utfordringene står i kø og vi har fryktelig dårlig tid. Vi nærmer oss en demografi der Norge har flere 67 åringer enn 16 åringer, der klimaet roper kode rød, der kompetansegapet i samfunnet er enormt, og der Norge har like stort energibehov som tidligere og strømproduksjonen er lavere enn normalt. Med alle disse utfordringene som verden ser, må Norge holde fokus og fortsette de offentlige investeringene på forskning og innovasjon. Vi må tørre å tenke langt nok frem slik at vi lander på beina også etter denne stortingsperioden. Men forsker vi nok på de rette tingene?

Indikatorrapporten- en kilde til kunnskapsbasert politikkutvikling

Indikatorrapporten viser den samlede Forsknings- og utviklings (FoU) innsatsen for Norge og for landene vi liker å sammenligne oss med. Rapporten er en troverdig kilde til å følge FoU-trendene nasjonalt og internasjonalt. Rapporten viser at det har vært en vridning i innsatsen i FoU-landskapet de siste ti årene. Næringslivet er nå den største FoU-aktøren, deretter har vi universitet- og høyskolesektoren. Allikevel er den mest markante endringen i det norske forskningssystemet at instituttenes forskningsandel har gått ned fra 24 prosent til 19 prosent i den siste tiårsperioden.

Blir det mer forskning?

Næringslivet selv rapporterer at de bruker mer tid på utvikling enn forskning. Nesten 80 prosent er utvikling og ca. 20 prosent er forskning. Det er ønskelig fra dagens regjering at næringslivet skal investere mer inn i forskning. Når vi da ser at næringslivet bruker mest innsats på utvikling, er spørsmålet om dagens ordninger for FoU er rigget rett for å utløse mer forskning i næringslivet, og om ordningene har store nok krav til risiko og forskningssamarbeid. Flere av dagens ordninger har som premiss at det er næringslivet som er hovedsøker. På grunn av dette reduseres andelen forskning hos de private anvendte forskningsmiljøene. Denne vridningen fører til mindre spredning av kunnskapsbasert kunnskap der forskningsmiljøene vil ha som hovedoppgave å spre og bygge videre på kunnskapen som utvikles. Denne trenden bekreftes gjennom effektanalysen gjennomført av SØA i 2022. Forsker vi derfor på de rette tingene og investeres midlene der det er størst behov for nye og banebrytende løsninger for omstilling?

Er Norge i takt med resten av verden?

I Norge, som i resten av verden, står vi overfor et behov for omstilling som vil kreve nye grønne løsninger og hvor digitalisering er et sentralt verktøy for å nå de overordnede målene om bærekraft. Verden er i endring og det investeres. Kina har kommet på banen de siste tiårene mens Japan står på stedet hvil. USA og Kina har investert rekordmye i forskning og innovasjon for å få hjulene i gang igjen etter korona, og de satser strategisk for å vinne nye markeder. USA har «American Jobs Plan», med tilsvarende tung satsing på forskning og innovasjon. Særlig øker tempoet i det globale kappløpet om utvikling av nye teknologier og løsninger knyttet til bærekraft og digital transformasjon. Norge trenger tilsvarende rammer og satsing på en forsknings- og innovasjonsbasert «Grønn giv» om vi skal henge med.

EU står for 25 prosent av verdens FoU- utgifter per i dag og har lagt kraft og retning gjennom store overnasjonale strategier som «Green Deal» og verdens største forskningsprogram Horisont Europa. Målet er «Fit for 55», en politisk føring som skal bidra til et klimanøytralt EU fra 2050. På denne måten rigger EU seg for å løse samfunnsutfordringer og nå politiske mål med et helhetsgrep og verdikjedetenkning der overnasjonal-, nasjonal- og regionalpolitikk går hånd i hånd. Målet er de grønne løsningene der digitalisering er det mest sentrale verktøyet. EU snakker derfor om «The Twin Transition»- den grønne og digitale fremtiden hvor bærekraftige grønne teknologiske løsninger skal bidra til å nå EUs klimamål før 2050.

Er vi på rett vei i Norge?

Grønn og digital omstilling - eller bare grønn?

I Norge investeres det ikke nok av de offentlige forskningsmidlene for det digitale skiftet, som en del av det grønne skiftet. Selv om det er tjenestenæringen med IKT som har hatt den største veksten i FoU, er det mye utvikling på eksisterende teknologi innen dette segmentet og ikke like mye forskning for nye fremtidsrettede løsninger. Det er forskningsmiljøene selv som utløser det meste av forskningen på IKT og digitalisering gjennom grunnfinansieringen sin. Dette gjelder både i UH-sektoren og for de teknisk-industrielle instituttene. Det vil bli krevende å få til det grønne og digitale skiftet i Norge med så lav investering i statlig FoU på digitalisering.

Den forrige regjeringen endret ansvaret for digitalisering fra Nærings- og fiskeridepartementet til Kommunal- og distriktsdepartementet. Siden dette skjedde har det vært kutt i forskningsprogrammer kanalisert gjennom Forskningsrådet for budsjettene i flere år. 2023 er intet unntak. Dette betyr at Norge må hente mer av kritisk IKT-utvikling fra utlandet på grunn av kapasitetsmangel på både humankapital og kunnskap. Det må forskes og utvikles langt, langt mer innen IKT og digitalisering i Norge, særlig innen de nye grønne industrisjene der vi skal hevde oss internasjonalt. Denne utviklingen burde bekymre norske politikere og ikke minst nåværende næringsminister. Regjeringen må vise handlekraft og få det næringsrettede digitaliseringsansvaret tilbake til et departement som vil tjene på effekten, ellers sitter vi igjen med et grønt skifte uten verktøyene gjennom digitalisering. Sektorprinsippet i norsk politikk bremser derfor utviklingen for å lykkes med det grønne og digitale skiftet. Dette vil føre til at vi ikke vil klare den store digitale omstillingen sammen med det grønne skiftet, hvis det kun er forskningsmiljøene som må gjøre dette med sin egen lave grunnfinansiering. Hvis dette fortsatt skal være modellen, må grunnfinansieringen økes til et nivå som gir Norge den nye teknologien og kunnskapen vi trenger.

Kunnskapsbasert politikkutvikling for fremtiden

Vi hadde håpet at Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning skulle vise vei og sette ambisjonene for fremtiden. Det viser seg at det i LTP mot 2030 ble med ord og ikke handling uten økonomiske forpliktene opptrappingsplaner som ville bevege oss i rett retning. Forskning og kompetanse ble en salderingspost for budsjettet i 2023 for den næringsrettede og digitale kunnskapen. Skal Norge være i forskningsfronten og utvikle et konkurransedyktig grønt og digitalt næringsliv, må det et bredt tverrpolitisk samarbeid som ser bort i fra sektorprinsippene for å få nødvendig retning og kraft. De politiske partiene må søke sammen, og departementene må tenke helhetlig. Vi må legge til rette for store satsninger mellom næringsliv, forskningssektor og akademien, og vi må forsterke samarbeidet med andre land. Først da kan vi få til den omstillingen Norge trenger i en urolig tid.

Meldinger ved utskriftstidspunkt 7. juli 2025, kl. 10.26 CEST

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.